

OPRO CZ (581) *praep, cn i pt*

praep (537), *cn* (29), *pt* (13), *praep a. cn a. pt* (2).

Pierwsze o jasne, drugie pochylone.

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w.

I. Przyimek cum G (537) :

1. *Z wyjątkiem, tylko (nie); praeter(quam) PolAnt, Modrz, Vulg, JanStat, Cn; nisi PolAnt, Modrz, Vulg; absque, excepta Vulg* (305) :

W konstrukcjach wyłączających [w tym: w wypowiedzeniach oznajmujących zaprzeczonych (146) (w tym w połączeniu z: żaden (inszy a. inny) (72), nic (inszego) (18), nikt (inszy a. iny) (7), nigdzie(j) (indzie(j)) (5), nigdy (2)), w wypowiedzeniach oznajmujących nie zaprzeczonych (4) (w tym w połączeniu z: wszy(s)tek (inszy) (2), każdy (1), wszystko (1)), w pytaniach retorycznych (6)] (156): Ciężkać bárzo to iest niemoc/ Nie ledá kto iá może wzmoc: Oprocz lekárftwá iednego/ By doftał fercá małpiego. BierEz Qv; RejKup aa3; KromRozm III O4v; Dla imyenyá twego Pánye rácz mye obżywić íam/ Gdyż ípráwiedliwósci ni s kąd oprocz ciebie nie mam LubPs ee5, O5, R4, S3 [2 r.], Tv, T4 marg; [Augustus] wielką poczciwósc czyniá ciálu iego [Aleksandra Wielkiego]. A potom wnet wyszedł precz/ kfięza powiedzieli/ Íz tám iest więcey krolow/ co dáley leżeli. Ten rzekł/ zem ia nie trupow krolow przyzedł widzyeć/ Oprocz tego iednego/ s tych możecie szydzić. RejZwierz 7v; Izaż cię [Boga] iny narod poznał oprocz Izráelitow? BibRadz 4.Esdr 3/32, Deut 1/36, Iudith 8/13[19], 1.Cor 3/11, 1.Petr 1 arg; iest dofkonále lekárftwo/ rostropne wyięcie/ bes kthorego żaden záftárzály kámięń wybáwion býc niemoże/ owlzem temu ktoremu xxxx lath minęło: oprocz rzezánia/ strudná co pomoc ma SienLek 105; Oprocz głófu Pánískiego nic pewnego. RejAp 11v marg, 102, 117, Ee2v; A ktoż tho może w nas ípráwić/ oprocz Boftwá twego nálz miły á wízechmogący Pánie/ y táka [!] wiáre/ ábychmy włáfnie mogli rozumieć o tey świętey á írogiey męce twoiey RejPos 69; íz káżdá drogá iest błędna oprocz iego íámego [Pana]. RejPos 189v; íz iuz trudno ma býc [ciało] zleczone od ktorego inego doktorá/ oprocz Páná twego RejPos [226]v, 9, 14 marg, 16v marg, 34v, 37v marg (28); wízyftki táiemnice święte/ moc náтуры ludzkiey przechodzą/ á od żadnego inšzego/ oprocz Páná Bogá/ wftáwione býc niemogą. KuczbKat 150, 170; RejZwierz 11; Vkażciefz mi gdzieby indzie tego Kápláńftwá [Chrystus] wzywał/ oprocz oštátniey Wieczzerzey WujJud 150, 261v; Kościoł Powízechny niemoże mieć inšzey główy/ oprocz íámego Kryftufá Páná. WujJudConf 121v, 30v, 59 [2 r.], 119v; Y ktoryfz iest Bog oprocz Nábuchodonozorá? BudBib Iudith 6/2, Deut 4/35, Is 64/3; á íz Iezus iest Mefyáfzem: nád ktorego y oprocz ktorego/ iuz íie żadnego inšzego wiernym ípodziewáć y oczekáwáć nie potrzebá. CzechRozm 164v, 3v [2 r.], 4, 4v, 5, 9v (14); poniewáz ludzi złościwych/ ktorzi niemáią áni ná Bogá áni ná ludzi żadnego baczenia/ íwowlność źle czynienia ináczey pohámowána býc niemoże/ áni rzeczy wzięte niemogą býc wroczone/ ani krzywdy poczynione/ zemízczone okrom tego lekárftwá/ to iest/ oprocz do broní wcieczki. ModrzBaz 108, 131; Kto mi do ręku poda miáfto niedobyté? Kto mię záwiedzie w polá Idumfkie obfité? Nikt oprócz ciebie KochPs 87, 167; A w 2.Moizefz. Nie będziefz miał BOgow inšzych oprocz mnie. CzechEp 239; Nie tułzę áby iá [zacność Nowego Zakonu nad Starym] w czym inšzym pokázáć mogł ízczyrze y prawdziwie/ oprocz tey znáczney rzeczy/ od ktorey rzecz íwá záczył Apoftól CzechEp 268, 111, 113 [2 r.], 118, 174, 182 (46);

á o żadnym inźym fynu Bożym nie myślic/ nád tego/ y oprócz tego/ który od Oycá poświęcony ieft. *NiemObr* 103; Iż Papieža/ żáden inny/ oprócz Bogá fámeġo/ áni łędzić ma/ áni može. *NiemObr* 156, 28, 33, 69, 96, 123; Lecż fie powtore Oćiec z Mátką nieurodzi. Tych odpłákác potomftwo ná wieki niemože/ Ich prace nienáġrodi/ oprócz ćiebie Boże. *WisznTr* 8; *ArtKanc* M2v; gdyż ná świecie nie máfz nic inźzego/ oprócz Bogá á ftworzenia iego. *WujNT* 306, 217, 387, 425, 460 [2 r.], 580 (15); *SarnStat* 19, 169, 857, 871.

~ *W funkcji przeciwstawnej; oprócz 'ale tylko' (3):* żeć nie mam chlebá pieczoneġo oprócz przyġarńia máki [*quin plenitudo volae (marg) praeter plenam volam (-)*] w kádzi/ á trochy oliwy we dzbanie *BudBib* 3.Reg 17/12; *CzechEp* 185.

W połączniu: »oprócz tylko« (1): Aleć was teraz vpominam ábyście byli dobrej myfli / boć w żadnym z was łzkody nie bęďcie/ oprócz [*praeterquam*] tylko okrętu. *BibRadz Act* 27/22. ~

W konstrukcjach uogólniających; „oprócz” wprowadza wyjątek podkreślający regułę (121): *BierEz* D3v [2 r.], F2v; *PatKaz II* 53; kaźdi mak wypuľcza s siebie nafienie cżarne oprócz Maku białe⁶⁰ ktory białe nafienie wypuľcza. *FalZioł I* 104a; *RejPs* 190; [*Krystus Jezus*] z nyewymowney miłóci przeciw nám nyedoľtátki náffe/ oprócz grzechu/ wľfyftkye ná fyę przyyął *KromRozm III* M4v, K8v, L; *Diar* 96; A gdy minie Gorące Práwo/ tedy (oprócz łłufzney przyczyny/ iżby ná ten cżás przeciw tákiemu niemożono poľtępic) o gárdło iuż tákiemu nieidźie/ ále płáćić á dofyć cżynić ma wargieltem w Práwie opiłány m wedle Stanu. *GroicPorz* m4, C2, t2, gg2; *KrowObr* 9v; Pátrzay pilno ná płómeń iż then nie ma ciáła/ A pátrż iáko iego moc dziwnie fie zmiefzálá. Iżby im moġł zwoiowác wľzytko oprócz wody *RejWiz* 111; Tedy wľzyfcy ktorzy z Ionátánem byli podáli tył/ ták iż z nich y ieden nie zoľtał/ oprócz [*praeterquam*] Matáthyaľza fyná Abíalómiego á Iudy fyná Káľiego *BibRadz* 1.*Mach* 11/70, *Ios* 14/4, I 158c *marg*, II 74c *marg*; *BielKron* 330; Miedzy Rybámi/ kthore klijowáte/ błotne/ áľbo przez łufki [*są soku niedobrego*]: oprócz Náynogow. *SienLek* 8v, 8, 8v [3 r.], 35v, 141, 157v; *Górndworz* G2; *RejPos* 227v, 270v, 294, 320; Tedy nie tylko mieľczćanie s Kápárnaum/ ále oprócz dwunáćie Apoľthoľow/ inźy zwolennicy Pána Kryľtuľowi/ cieľefnie rozumieiac o przymowániu ciáła Pána Kryľtuľowego/ zgorźyli fie/ y poľzli precż od Pána. *RejPosWiecz*³ [97]; *RejZwierc* 185v; *WujJud* 196; *WujJudConf* 130; *RejPosWstaw* [143⁴]v; *BudBib Num* 14/30; *Strum* N2v, P4v; *BudNT przedm* b6, c3v, d, Kk3; Nie wľtał Szábát prawdziwy (áni go my gánimy ábo odrzucamy: oprócz łámych ćieniow iego [...]) *CzechRozm* 71v; gdy iuż o Chriľtuľie y Ewánieliey miedzy wľzemi narody (oprócz łámych Zydow á niezboźnikow) wąpľiwości żadney niemáľz? *CzechRozm* 186v, 17, 18, 25, 63v, 73v (24); mąż z żoną zobopolnie zięt y związan/ áby żadna rzecz ná świecie/ oprócz łámej śmierci/ rozwięzác ich áľbo rozerwác niemoġła. *KarnNap* F4; *ZapKościar* 1582/33; *CzechEp* 7 *marg*, 42, 67, 237, 252, 351; *CzechEpPORz* *4; *NiemObr* 78; *KochMRot* A4; *PudłFr* 25; *ActReg* 42, 166; *GostGosp* 1, 42; nie czytamy iáko Hieronym S. piľze/ áby ktory Apoľtoľ żonę miał/ oprócz iednego Piotrá/ y to przed náwroceniem. *WujNT* 599; Ktoż inźy oprócz niewierniká/ miałby záprzeć tego/ że Pan Chriľtus rzeczywiście do piekła sľtał? *WujNT* 804, *przedm* 15, *Matth* 5/33[32], s. 22, 300, *Ioann* 6/46 (18); od łáďow teź wľzelákich żoľniérze tákowi wolni bęďą/ áż do przyźľęġo Wáľnéġo Séymu: oprócz tych/ ktorzy ku zapíľóm łpráwy iákie máia/ áľbo mieć bęďą. *SarnStat* 129, 298, 415, 436, 443, 529 (9).

~ *Połączenie*: »oprocz tylko« (1): *BibRadz 3.Reg 15/5*; *BudBib Gen 47/26*; Gdyż żadne krotchwile/ rośkoźna muzyką/ Nie bārzo podwefela/ ciepłego człeká. Oprocz tylko poćiechy/ co z Dziątek pochodzi *PaxLiz D4v*. ~

Wyrażenia przyimkowe: »oprocz tego« [ze zdaniem warunkowym; *gdzie* (2), *gdy* (1), *jeśli* (1)] = *praeter PolAnt* (4): Sámá goła powieść nie ielt znak pewny ku zdaniu ná mękę/ oprocz tego gdyby była mocna/ gwałtowna/ á nie odmienna. *GroicPorz hh4v*; *BibRadz Deut 18/8*; A żaden z Elektów powtóré ná łądy nie ma bydź obran do lat cztérzéch/ oprócz tego gđzieby fie w którym Woiewództwie ná tegóz wżycy zgodzili/ á iżby fie tego podiał vprošili. *SarnStat 853 [idem] 867*.

»oprocz tego« = *poza tym* (1): chociaż by fię z drugimi w wierze nie zgadzáli: áleby oprocz tego wedle świátá vcźciwie żyli/ y z káżdym fię o pokoy ftáráli. *CzechEp 11*.

a. *Zamiast, tylko nie* [w tym w połączeniu z: *inszy* (a. *in(n)y*) (24), *indziej* (1)] (27) : Wypifanie koćciołá prawdziwego/ w kthorym ielt prawdziwe łżáfowanie łłowá Bożego/ A łtąd bywa poznánem od inych łekt ábo zborow ktorzy wymyślnyh [!] náuk nálláduią oprocž łłowá Bożego. *LubPs B marg*, aa4; napřednieyży łobie grzech á omierzenie Pan poczyta tych ktorzy fie vnołżá zá inżymi modłámi álbo chwałámi bálwánow/ oprocž łwiętego á wielmożnego máyełtatu iego. *RejAp 83v*, 118, *Ee3v*; iż więcey miłuiemy/ ábo rátunku/ ábo wlpomożenia łzukamy od inych łtanow/ ták ná niebie iáko y ná zyemi/ oprocž thák dobrego á ták łáłkáwego Páná łwoiego *RejPos 145v*; Czemuž vkázuiecie ludowi Pánłkiemu inłze imioná/ inłze drogi/ inłze nádzyeie/ oprocž imieniá tego łwiętego? *RejPos 275*, A5v, 31, 51, 145 [2 r.], 190, 289v; *RejZwierc 173v*; *WujJudConf 72v*; *CzechRozm 7*, 24v, 33v, 62, 67v; [heretycy] Bogá łobie inłzego oprocž iedynego/ ktego Prorocy/ Chriřtus/ y Apofżtołowie opowiedáli/ zmyśláli *CzechEp 130*, 129, 190, 216; *NiemObr 33*, 124.

2. *Bez, nie mając(y)*; *sine PolAnt, Vulg; absque, praeter PolAnt* (141) : *RejPs 22*; yáko Pyotr tey władzy oprocž łprzećiwýána drugich ápořtołow vżywał *KromRozm III M7v*; *Diar 30*; *LubPs Y marg*; *RejWiz 56v*; Tác ielt vřtáwá ktorą Pan rołkázuie w ty łłowá/ Powiedz Izráelitom ábyć przywiedli płowá krowę zdrową oprocž włżego náruřzenia [*non in ea macula*]/ ná ktoreyby iarzmo nie pořtáło. *BibRadz Num 19/2*; Ziemiá znáczy Pogány łucha á oprocž wilgotnořci tey náuki łwiętey *BibRadz I 138d marg*; Thy pieřni y ty thańce bywály oprocž włzeteczeńřtwá ćieleřnego w czyřłtořci łercá *BibRadz I 161a marg*, *3v, *5v, *Gen 12 arg*, I 10b *marg*, 16a *marg* (17); *SienLek 89v*; *RejPos 164*, 302; *HistLan E4*; *RejZwierc 40v*; Krzeřt iesli może być oprocž Ceremoniy *WujJud 168 marg*; Toć wálze wymyřły y wykřęty/ żeby Sákráment Sákrámente^m nie był oprocž vżywánia. *WujJud 241*, 224v *marg*, 241 *marg*, Mm4v, Nn3; *BudBib B3, Iob 30/28, Eccli 4/8*; Nigdy to łtać nie może/ áby łłowká niektore łámy przez fie/ oprocž vważenia cáley rzeczy/ y przedłiewźięćia onego ktorzy ie mowil/ miály być wykłáđáne *CzechRozm 263v*, 163v, 216v, 238v, 264; Iák bez niełzcześćia nielżá żyć żadnemu/ Ták oprocž chorob/ ktore ćiálu mgłemu/ To w tę to w owę łztychy podawáią/ A śmierći co raz bliżey przymykáią. *RybGęřli D*; A dziś Miniřtrowie kácerłcy biorą łobie vrząd kázánia y łżáfównia Sákrámenty/ oprocž dozwołenia y potwierdzenia przełožonych kořćiołá powłzechnego. *WujNT 452*; Oto Páweł wzywa innych pořřednikow/ áby fię z nim pořpołu do Bogá modlili/ oprocž krzywdy iedynego pořředniká Chriřtá Páná. *WujNT 573*, 121, *Act 10/29, Rom 10/14, 1.Tim 5/21*;

iz nas [król] łądzić niemoze priuatim ni ócz, oprócz Séymu, bez Rad Koronnych, ná Dworze łwym, exceptis prouentibus. *SarnStat* 65 [*idem*] 66.

Zwrot: »(nie moc) [co uczynić] oprócz [czego]« [o nieuchronnym następstwie] (3): *BierEz* O4; *NiemObr* 44; że iełt iedná cześć/ chwałá ábo pokłón łámemu Bogu włáśnie náležácy; ktorego łię żádnemu łtworzeniu oprócz bálwochwálłtwá dáwáć nie godzi. *WujNT* 16.

Wyrażenia przyimkowe: »oprocw wszej łitości« = *bezlitośnie* (2): To wiedz pewnie żeć włfyłcy ktorzy żywá w złości/ Będá wykorzenieni oprócz włsey łitości *LubPs* Kv, I3.

»oprocw wátpienia« = *niewátpliwie* (2): *BibRadz* I 481; Przenończąc się w Krolełtwo/ Kryłtá Páná łzliczne Gdzie łá oprócz wátpienia/ rołkołzy rozliczne. *GrzegŚm* Av.

»oprocw [czyjej] wiadomości« = *bez czyjej wiedzy* (1): Ioáb zátym ołżedłzy od Dawidá wypráwił połly zá Abnerem/ ktorzy oprócz Dawidowey wiadomości [*David nesciebat*]/ wroćili go od łtudniey Syrá. *BibRadz* 2.Reg 3/26.

»oprocw winności [czyjej]« = *niewinnie; absque peccato* *PolAnt* (3): *LubPs* D4; zmocnili łię nieprzyiáciele moi ktorzy mię gubiá oprócz winności moiey [*robotati sunt conterentes (marg) qui disperdunt (-) me inimici mei falso (marg) gratis (-)*]/ ták iz mułzę to wráćáć czegom nie wydźieral. *BibRadz* *Ps* 68/5, *Ps* 58/4.

a. *Bez współdziałania, pomocy, nie z kim, czym, nie przez co, kogo* (68) : *RejPs* 194v; A we czwartek raniuchno zesłzi się księża biskupi do KJM sami oprócz Rad inych. *Diar* 56; Słába nádzyeiá oprócz Páná tego. *LubPs* G2v *marg*; iz nam miáły być dármno oprócz zálug náłzych odpulzczone grzechy. *LubPs* aa2v, R3 *marg*, S2v, V5, Z3, cc5v *marg*; iz nie ledá iáko á oprócz łtátecznego rozmyłłu w piśmiech łwiętych obieráć łię mamy *BibRadz* *4, *4, I 103c *marg*, 138d *marg*, *Is* 1 *arg*, I 378c *marg* (10); Bo nie mniemay áby co thobie miáło przypáść dobrego s pracey álbo s pilności twoiey/ oprócz opátrności iego [*Pana*]. *RejPos* 172, 139v, 173v, 184v, 196v *marg*, 240 *marg*, 280; *WujJud* 145, 249, 257; *BudBib Sap* 14/4, 2.*Mach* 12/15 [2 r.]; *CzechRozm* 164, 174, 183, 206, 209 [2 r.] (10); *CzechEp* 31; Páweł ś. oprócz Logiki łłowo Boże przepowiedáł/ y łtąd łię zálca/ iz nie w okazáłości/ áni łpániáłości mowy/ ále w prołtości/ á w mocy duchá przeciwnikom włtá záwieráł. *NiemObr* 26; *WujNT* 84, *Mar* 4/34, 1.*Cor* 4/8; *SiebRozmyśl* E4.

W charakterystycznych połączeniach: *oprocw ducha bożego, godności (naszych)* (4), *łaski (bożej)* (2), *mocy (pańskiej)* (2), *opatrzności, Pana* (3), *prołby, przeźrzenia (Pana)* (2), *rady, ratunku, Słowa Bożego, starania* (2), *uczynku(-ow)* (*dobrego*) (2), *wiary, wolej, wspomozenia, zaslug(i)* (*naszych*) (5).

Zwrot: »nie moc [co uczynić] oprócz [czego]« = *o koniecznym warunku* (20): Bowyem oprócz twoyey łwyętey á możney pomocy/ Nigdy bych ya iłcye nye mogł wytrwáć o łwey mocy *LubPs* aa5v, Tv *marg*; *BibRadz* *7; że ty oprócz ołobney łálki Páńłkiey nie możelz nigdy łam przez łię przyść ku they wiadomości á ktemu poznániu tego to krolełtwá Páńłkiego. *RejPos* 313v, 40v, 134 *marg*, 142, 143, 186 (15); *WujJud* 27; *CzechEp* 131.

b. *Bez uwzględnienia, wbrew, pomijając, we zwracając uwagi na kogo, co, nie licząc się z kim, czym* (12) : *RejKup* o8v; [*Pan*] Grożáć okrutná pomłtá/ záprrzáł łie káźdego/ Ktoryby łię śmiáł wáżyć co nád wolá iego Powiedáiąc: iz mowiá co im nie kazano/ Czyniáć łie łámi połly/ choć ich nie połłano. Gdyż nam kazał dołwiádczáć ducha prawdziewego/ Mowiáć: iz żáden nie iełt oprócz łłowá iego. *RejWiz*

189v; A iefli mamy rozumieć náukę fálefną która iefł oprócz woley iego [*Pana*] zá przekłęcie/ tedy podobno iefłcze tym w więtfzym przekłęciu chodzi/ któryby ią mnożył á rozfiwał ná fwiecie. *RejPos* 63v, 39v *marg*, 186v, 345 [2 r.]; nie mścić fie nigdy żadney krzywdy fwey z vporney myfli fwey/ oprócz porządku fprawiedliwości od Pána ná fwiecie poftánowionej. *RejZwierc* 140; *WujJudConf* 9; A záfię mowi [*św. Paweł*]: Profzę was brácia/ ábyfście obaczyli ty/ ktorzy czynią zwady y zgorfzenia/ oprócz náuki [*praeter doctrinam Vulg Rom* 16/17; mimo náukę *WujNT*] ktoreiefcie fie náuczyli/ á chrońcie fie ich. *RejPosWstaw* [143³] [*przekład tego samego tekstu*] *CzechEp* 102; *WujNT Matth* 10/29.

W charakterystycznych połączeniach: oprócz nauki ([*czyjej*]) [*jakiej*] (3), *Ojca* [*czego*], *porządku* [*jakiego*], *przeźrzenia* [*czego*], *rozkazania* [*czego*] (2), *słowa* [*czego*], *wolej* ([*jakiej*]) [*czyjej*] (4).

3. *Poza (obrębem, zasięgiem, zakresem); praeter(quam) PolAnt, Modrz, Calep, Vulg; excepto, extra Vulg (90)* : Archá Noego znaczy nam Kościół/ oprócz ktorego zbáwienie być nie może/ tylko w nym sámym zbáwienie mamy. *BibRadz* I 5a *marg*; oprócz Kościoła/ niemáż áni Wiáry prawdziwéy/ áni Ołtarzá/ áni Kápłaná/ áni prawdziwego Króla *OrzQuin* I3, I3 *marg*; *WujJud* Mm4; Abowiem widzimy to z Piłmá ś. iż Pan Bog miał niektore ludzie miłowniki fwoie oprócz zboru Izráelfkiego. *WujJudConf* 138, 138 *marg*; iż co iefł rzeczą Pánu Bogu brzydką oprócz małżeńftwá/ to bywa przez grzechu y wćciwą w małżeńftwie. *KarnNap* F3v; ftárzy Doktorowie piłzą o záchwyceniu niektórych/ lubo w cieie/ lubo oprócz ciáła/ áby oglądáli ftan ábo zbáwionych ábo potępiionych. *WujNT* 647, 253 *marg*, 678 *marg*, *Zzzzz2v*, *Cccccc3v*.

W charakterystycznym połączeniu: oprócz (Katolickiego) Kościoła (8).

a. *Nie licząc, ponadto, nie tylko, ale i ... (77)* : *Diar* 84; *RejWiz* 114v *marg*, *Dd3*; *BibRadz* *4v, 4.*Reg* 21/16, 1.*Esdr* 2/65, 2.*Cor* 11/28, II 103a *marg*; Wyiazd thedy thákowy był/ woz czerwonym fuknem przykryty w ktory záprężono ochędożnych Krolewfkich woźnikow ósm/ przy thym woźie było ieznych czterzy ftá/ oprócz tych ktorzy dla dziwu iecháli *BielKron* 328v; dla czego wielkíe niebefpieczności od Turká czekamy/ oprócz innych pogránícznych moczarow/ ktorzy fwiętemu Rzymfkiemu kroleŧtwu/ bez przeftánku trudnoŧci czynią. *BielKron* 330v, 331v; *SienLek* 136v; *RejAp* 184v; ták iż ofmđdziefiát j pięć iedno fámych kápłanów w ten czás zámordowanych było/ oprócz inego ludu półpolitego/ áż do máłych dzyatek. *RejPos* 266v, 56, 81v, 229; *KuczbKat* 155, 405; *WujJud* 122v; Szechár/ kázde pićie ktore vpaia/ iáko/ miód/ piwo oprócz winá. *BudBib* I 306d *marg*, *Num* 29/31, 34, 38, *Ios* 17/5, 3.*Reg* 5/16; A żywot wieczny tym tylko fłuży ktorzy fpiáni fą w Kfięgach onych Bożych/ o ktorych też nápił tenże Dániel y z infzymi. [...] oprócz tego co iefł w nálfzym nowym Teftámenćie. *CzechRozm* 124v, 92v, 96v, 198, 212; *ModrzBaz* 105v; *CzechEp* 110, 240, 276, 350; á my mamy zá fobą/ oprócz wiela infzych ŧwiadáctw/ iáfne y wyráżliwe fłowá páná nálfze⁸⁰ *NiemObr* 106, 76, 85; *ActReg* 127, 162; *Calep* [754]a; piłmo ś. oprócz literálneho á proftego wykłádu/ miewa infzy wykłád/ duchowny/ głębfzy/ y táiemnieyfzy *WujNT* 661, *przedm* 2, 25, *Matth* 14/21, 15/38, s. 314 (13); Była w tym cnym Pánie tá cnotá bárzo znákomita/ bo oprócz owey mile fłodkíe przeciw kázdemu ludzkoŧci y wkládnoŧci/ przeciw fługom Bożym iáka pokorá y wćciwoŧć iego była *WysKaz* 41; *SarnStat* 106; Lecż oprócz fzubienice y frototney męki/ Oprócz niefławy wieczney/ y kátowfkiey ręki/ Ná złódzieie przychodzą róźliczne przygody *KlonWor* 42.

Połączenia: »oprocz ... i (drugi)« (5): *SienLek* 91v; że oprocz Páná Chriřtuřá/ kthory ieřt duchowną á niewidziálną przednieyřzą głową/ ma Kořcioł y głowę widziálną zwierzchnią á cieľeřną. *WujJud* 121v, 120; *RejPosWstaw* [110²]; Gdyż oprocz tych ktorým pomienił náyduiá fię y cí/ ktorzy áćz też Chriřtuřá fundámentem wyznawáią/ wřzákże tego nie ták zgołá czyniá/ ále áż ná fundámentcie Máryey onego zářádzíwřzy. *CzechEp* 230.

»oprocz ... jeszcze (inszy)« (2): Oprocz tedy onych ktorzy nas porodźili/ fą iefzcze w Piřmie S. infzy oycowie/ [...] ktorým z oľobná káždemu iefteřmy przyřtoyną czeřć powinni. *KuczbKat* 305, 135.

»oprocz ... też (i (inszy))« (8): Ithem thakze tesz yesli by wczym vyary nyedal sthanslaw brácziey swey Gotharthovy y Pawľovy w they pusczizny mayá przisiácz kazdy snych tesz sam swą osobą oprocz swyathkow. *ZapWar* 1550 nr 2666; *GroicPorz* k; Dla tego też oľobliwie zákazano ieřt flowy iálnymi cudzoľstwo/ iż oprocz tey řzárádořci ktorą ma řpolną z infzą iákąřkolwiek nieczyřtořcią/ grzech też nieřpráwiedliwořci w łobie zámyka: ktorým nietylko ludzie przeciwo bliźniemu/ ále y przeciwo řpolnořci poľpolitey grzeřzą. *KuczbKat* 320, 110, 125; *ModrzBaz* 26; iż oprocz řtotney oney chwały/ ktora będzie z widzenia y zázywánia Bogá/ ieřt też y infza rozmáita chwałá z řtrony řtworzenia. *WujNT* 692, przedm 21.

Wyrażenie przyimkowe: »oprocz tego (wszy(s)tkiego)« (3): Ale oprocz tego wřzyřtkiego/ izali tego nie pámiętařz/ że to ieřt opowiedano: iż ták Antychriřt dľugo y źnáćznie [!] krolowáć miał? *CzechRozm* 184v, 34v; iáko fię przeciw nam X.K. obchodźi we wřzyřtkim řwoim Węďzidle/ y oprocz tego wřzędy y záwřdy? *CzechEp* 96.

b. Poza, wbrew (1) :

Wyrażenie przyimkowe: »oprocz zwyczajú« = *poza zwyczajem, wbrew zwyczajowi (1)*: Ieřtli řie wřtha krzywiá. Ieřtli biaķi w oczu przez powieki widać: oprocz zwyczáiu. Ieřtli zębami zgrzyta: trzeba řie bać ořzalenia. *FalZioł* V 13v.

4. *Niź (1)* : Ieřli tedy Apořtoł záleca Trádycye/ ktore fą infze oprocz Piřmá/ záprzeć ich niemožećie. *WujJud* 41.

II. Spójnik; w funkcji wyłáczájcej; z wyjątkiem (29) :

a. W konstrukcjach uogólniájcych; „oprocz” wprowadza wyjątek podkreřlájcy reguľę (27) :

Wprowadza wypowiedzenie dopełnieniowe lub podmiotowe (2): ludzie się sam contentuią oprocz iż ia y Pan Łaski na Zoľádky stękamy *ActReg* 155; iákóř téř wřzyřcy krolowáli/ Oprócz ktorzy řtan infzy chcąc łobie obráli. *KochFrag* 43.

Wprowadza wypowiedzenie warunkowe (14): Siedmkroć dzieięć wľafny kres ludzkiego řywotá/ Oprocz w kim przyrodzenie czyřřtwe y ochotá. *GrabowSet* Ev.

~ *Połączenia:* »oprocz gdyby« (1): y nam [Bóg] go [zakon] řłuchác y wedle niego řyć rořkazał/ á nie wam: oprocz gdybyřcie do nas przyřtáli/ y z nami řie obrzezowáli *CzechRozm* 82v.

»oprocz iżby« (1): W Ruři nie potrzebá Stáwów przeřuřzác: oprócz iżby v niego miał co opráwiác. *Strum* L.

»oprocz jeřli(by)« (2): *GórnDworz* P7v; ze zawdy dwie Lecie w Polsce atrzeci rok wLitwie mięřzkac iezdesmy gotowi oprocz iesľiby gwałtowne iakie potrzeby R.P. przypadły, zeby zaradá WXL⁸⁰ dľuzey nám mięřzkac przyszło *ActReg* 45.

»oproc z kiedy« (1): ale ten [*taras*] co w wodzie może trwać do kieládźiesięiąt lat: oprócz kiedy owo Staw kładą pufto/ że Tárás wyfchnie tedy mu to bárzo wádzi. *Strum* H3.

»oproc z żeby« (8): ZŁódzicy gdy by kogo powołał/ y śmiercią śwą zápieczętował: thedy powołańy może lye odwieść swoią przyfygą/ oprócz żeby nań był iáki inny dowod álbo świádectwo. *GroicPorz* hh3, hh2v, ii3; *WujJudConf* 180v; tedy vchwalamy/ áby żaden szláchćic szláchćicá ná *duellum* nie wyzywał: á wyzwány/ áby lye nie sftáwił/ oprócz żeby to było komu przez nas dopuśczone. *SarnStat* 154, 152, 579, 614. ~

Wprowadza wypowiedzenie dodatkowe, wtrącone (3): *CzechEp* 426; A powiedam wam/ iż ktobykolwiek opuścił żonę swoię/ oprócz [*nisi*] dla porubstwá/ á infzaby poiął/ cudzołóży *WujNT* *Matth* 19/9, s. 80.

Nawiązuje do poprzedniego wypowiedzenia (8): Tákiego Stáwu Rybić nie potrzebá. Oprócz że byś w ónymże Stáwie Ryby chciał mieć którychby w tych Rzékách nie było. *Strum* O2v, E3v, Fv, I3, K4v, M3v; Prozna to koniecznie o tym myflić/ iákobyś ie [*żydów*] odwieść miał od ich błędu záftárzálógo/ á przywieść ku wierzeniu w Iezulá Chriftułá vkrzyżowánego. Oprócz gdyby Bog łam kogo ku temu vzbroił. *CzechRozm* 68, 105v.

b. *W konstrukcjach wyłączających*; „oproc z” *wprowadza wypowiedzenie warunkowe* (2) : *NiemObr* 92; Boś rzekł/ że nie może nikt wchodźć do ciebie [*Chrystusa*] Opróczby go/ Oćiec twoy/ wciągnął do siebie. *GrabowSet* N.

III. *Partykuła; jedynie (nie), tylko (nie); nisi JanPrzyw* (13) : A wśákoz potrzebá mi dźis y iutro y trzeciego dnia idź w drogę/ ábowiem fię nie przydáwá áby prorok miał zginąć oprócz [*extra*; okrom *WujNT*] w Ieruzálem. *BibRadz Luc* 13/33; Potym oni pánowie do ołtarzá szli/ ktorzy sceptra krolewskie do ołtarzá przynieśli/ tym zaś kápłan z ołtarzá podawał co kthoremu należało/ oprócz chleb y wino/ tho zoftáło ku ofiárze ná stole. *BielKron* 329v, 330v; á siárká krwi służąc rozmnaża ciepło w każdym cieie/ oprócz w wodnych żywieléch/ w tych nitrzyná więcey pánuie *SienLek* *Vuu3v*, 108v, 256v, *Vuu3v*; o którym [*imieniu Elohim*] to śmierz twierdzić/ żeby nigdy ániołom nie miało być przczytáne (choćiaż ludziom vrząd Boży ná łobie noszącym przczytáne bywa) oprócz tylko Bogu łámemu: á nád to iego sýnowi *CzechRozm* 51; *CzechEp* 21, 28, 38; *SarnStat* 71, 883.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (2) : Praeter – Oprócz, tilko. *Calep* 842a; Praeterquam – Oprócz. *Calep* 842b.

Synonimy: **I.** 1. *chyba, krom, kromia, mimo, ochyba, okrom*; **a.** *miasto*; **2.** *bez, imo, krom, kromia, kromie, okrom, przez*; **b.** *mimo*; **3.** *krom, kromia, mimo*; **a.** *imo*; **4.** *niż*; **II.**, **III.** *chyba, jedno, jedynie, tylko.*

Cf **PRO CZ**